

Den allvarliga lärarbristen i Sverige – hur kunde detta hända och vad kan vi göra?

Lena Boström
Professor i pedagogik, Institutionen för utbildningsvetenskap, Mittuniversitetet, Campus Sundsvall

Marcia Håkansson Lindqvist
Docent i pedagogik, Institutionen för utbildningsvetenskap, Mittuniversitetet, Campus Sundsvall

Göran Bostedt
Docent i statsvetenskap och lektor i pedagogik, Institutionen för utbildningsvetenskap, Mittuniversitetet, Campus Sundsvall

I denna artikel redovisas troliga orsaker till den omfattande lärarbristen i Sverige och möjligheter att lösa den på längre sikt. Data är baserat på en omfattande litteraturoversikt och en webbundersökning. Den teoretiska förankringen återfinns i tre styrningsteorier och dess konsekvenser för det studerade området. Resultatet visar att lärarbristen kan spåras minst 50 år tillbaka i tiden och att orsakerna är många och komplexa, exempelvis många olika reformer, försämrade villkor, låg status för yrket och New Public Management som styrningsfilosofi. Möjligheterna att lösa problemen på lång sikt är flera: högre löner, bättre arbetsvillkor, stärkt professionsidentitet, högre status samt flexibla vägar att studera till lärare. De analytiska slutsatser som redovisas i artikeln är följande: 1) Paradoxalt nog tycks varje skol- och utbildningspolitisk reform i Sverige skapa ännu högre grad av problem med läraryrket, exempelvis när nya läraryrkeskategorier introduceras. En genomgripande analys av reformerna är därför nödvändig. 2) De i dag dominerande samhällsliga styrningsfilosofierna, New Public Management, måste omvärderas i förhållande

till skolan och dess verksamhet. 3) Det behövs en bred förankring hos alla betydelsefulla relevanta aktörer för att möta de interna och externa utmaningar som finns för svensk skola och för att kunna åtgärda lärarbristen. Ett "samhällskontrakt" bör upprättas snarast.

Introduktion

Ett viktigt samhällsproblem i Sverige just nu är den stora bristen på utbildade lärare. Detta sammanfaller med en lång period av fallande status för läraryrket. Lärarbristen i Sverige har varit ett accelererande samhällsligt problem de senaste tio åren. Läraryrket ses i dag som en utmaning av historiska mått (Bertilsson, 2018). Bristen på lärare är dock inte bara ett svenskt problem, utan existerar i stort sett i alla europeiska länder (Federičová, 2020; O'Doherty & Harford 2018) och i USA (Garcia & Weiss, 2020; SUTCHER, Darling-Hammond & Carver-Thomas, 2016). Federičová (2020) granskning av 19 länder visar dock att omsättningen av lärare i södra Europa är lägre (ca 15 %) jämfört med de två nordiska länder (Sverige och Danmark) som ingick i studien (37 %). Förenta Nationerna (FN) anger att världen behöver minst 69 mil-

joner nya lärare för att nå utbildningsmålen i Agenda 2030 (UNESCO, 2016).

Varför är det då allvarligt med en stor lärarbrist och vem/vilka drabbas av den? Det enkla och självklara svaret är att brist på utbildade lärare medför problem för undervisningens kvalitet. De som drabbas är eleverna. Lärares kompetens anges ofta som den mest avgörande faktorn för elevers lärande (Hattie, 2009; Nordenbo et al., 2008) och därför behövs utbildade lärare. Lärarbristen kan därmed även indikera en början på en kunskapskris i skolan.

Denna artikel kommer först att redogöra för vald teoretisk förankring, nämligen olika styrningsteorier, och sedan beskrivs deskriptivt den aktuella situationen i Sverige och aspekter som förvärrar den numerärt, exempelvis avhopp och åldersstruktur. Därefter följer ett avsnitt om aktuella politiska insatser i frågan. Forskningsfrågorna, möjliga orsaker till lärarbristen och möjliga lösningar på detta, besvaras via en genomgång av kategorier av svar som erhållits via en genomförd litteraturstudie och en webbenkät till skolhuvudmän. Vi gör inga anspråk på att vara heltäckande i den kategorisering som görs. Ambitionen i denna artikel är att sammanfattningsvis presentera framträdande kategorier av orsaker till, och möjliga lösningar för, lärarbristen. Vi kommer inte att analysera det empiriska materialet utifrån variation av typ av text (vetenskaplig artikel, artikel i facktidskrift eller debattartikel) eller kategori svarande (kön, yrke, funktion m.m.). Vårt intresse är de beskrivningar/förståelser (den representation, se Bacchi, 2009) av problemet lärarbrist som framkommer i materialet. Samtidigt är vi medvetna om att dessa representationer ständigt förändras (rekonstrueras) så att nya kan tillkomma med tid. Avslutningsvis i artikeln följer ett diskussionsavsnitt med konklusioner.

Styrningsteorier

Under de senaste trettio åren har utbildningssystemet genomgått en mängd förändringar och reformerats utifrån olika styrningsteorier/-filosofier. Från efterkrigstiden till 1980-talets slut gällde i Sverige en centraliserad regelstyrning av skolan (Berg et al., 2014). Den karaktäriserades av en *byråkratisk styrning* byggd på hierarki med tydliga regler, standardiserade procedurer, vilket medförde att den sågs som trög och ineffektiv (Røvik, 2007). År 1991, efter drygt 20 år av diskussioner, kommunaliserades den svenska skolan. Styrningsfilosofin övergick därmed till en idé om decentraliserad målstyrning (Berg et al., 2014) där ansvaret för skolväsendet övergick till kommunerna. Nästa steg var en avreglering av skolan under 1990-talet då det blev det tillåtet för privata aktörer att bedriva friskolor. Styrningsfilosofin under denna tid kom även att karaktäriserades av en idé om centraliserad resultatstyrning (Berg et al., 2014) i överensstämmelse med *New Public Management* (NPM) som styrningsfilosofi. Styrningen av skolan förändrades med NPM till att efterlikna den privata sektorn, vilket medförde en mera komplex styrningsmodell. De senaste 20 åren har samtidigt en ny form av samhälllig styrning vuxit fram, den så kallade *governance-styrningen*. Staten är inte längre den enda auktoritativa samhällsaktör som sätter ramar för hur samhällets verksamheter ska organiseras och styras. I försök att lösa kollektiva problem samspekar olika aktörer ofta i nätverksbaserade strukturer och i dessa sker kontakter och möten mellan olika intressen och initiativ (Hedlund & Montin 2009) för policyformering och implementering av idéer gällande verksamheter.

Dessa möten mellan olika relevanta aktörer är i Sverige särskilt markerad vad avser skolan och dess verksamheter. Det finns i Sverige en stor variation gällande olika aktörers föreställningar om skolans problembilder och möjliga lösningar. Detta kan gestaltas med det omfattande reformarbete av den svenska

skolans innehåll och verksamhet som pågått under lång tid, vilket skapat osäkerhet och otydlighet i skolans värld vad avser målbilder och styrningsambitioner. Sverige utgör i denna mening motsatsen till den kontinuitet i struktur, målbambitioner och förutsättningar för skolutveckling som enligt vår mening karaktäriserat Finland. Exempel på detta är de förändringar i styrningsfilosofi som presenteras ovan.

Givet detta, är vårt intresse i artikeln att redovisa troliga orsaker till den omfattande lärarbristen i Sverige och möjligheter att lösa den på längre sikt. Givet variationen i synen på hur lärarbristen kan åtgärdas har vi valt ett teoretiskt och metodologiskt ramverk inspirerat av Bacchis (2009) kritiska policyanalys *What's the Problem Represented to be* (WPR). Bacchi menar att vissa policyproblem inte kan beskrivas eller speglas som ett objektvt problem, utan att det är i ständig rekonstruktion. Olika aktörers beskrivningar (i text eller webbenkät) av problemet blir analysenheten, där vi kan spegla olika uppfattningar om bakgrund, orsaker och möjliga lösningar på frågan. Aktörernas beskrivningar/ förståelser utgör innehåll i vår studie av fenomenet. De är uttolkningar av en uppfattad verklighet, lärarbrist, men inte verkligheten själv då det finns olika skäl till såväl de beskrivningar av lärarbristen som görs och de uppfattade möjligheterna till lösningar. De beskrivningar som görs är såldes politiska, det vill säga att de präglas av olika aktörers agendor. Vissa förståelser lyfts fram, andra bortses ifrån. De kategoriseringarna av orsaker och möjliga lösningar av problemet lärarbrist kan därmed inte sägas vara heltäckande eller objektvt korrekta. De representerar vanligt förekommande representationer av problemet. Ambitionen i denna artikel är inte att analysera olika bevekelsegrunder som kan finnas till aktörernas uppfattningar, utan att beskriva de representationer av problemet som görs – en beskrivning av representationer som möjliggör en avslutande analys och dis-

kussion om centrala frågeställningar att adressera för att kunna åtgärda lärarbristen.

Situationen i Sverige

Bristen på utbildade och behöriga lärare i Sverige behöver sättas in i ett vidare sammanhang, det vill säga att det länkar till frågor om exempelvis arbetsmarknad, avhopp från yrket, lärarutbildningens kvalitet och lärarkårens åldersstruktur. En annan viktig distinktion är om lärarna är akademiskt utbildade lärare och/eller innehar lärarlegitimation. Med begreppet utbildade lärare avses lärare som genomgått lärarutbildning. I Sverige krävs, förutom genomgången lärarutbildning, en av Skolverket utfärdad lärarlegitimation. Utbildade lärare söker lärarlegitimation hos Skolverket. Lärarlegitimationen anger inom vilka ämnen eller stadier i utbildningssystemet en lärare är behörig att utbilda (Skolverket, 2021). Kravet på legitimation för lärare och förskollärare infördes i skollagen 2011. Lärare måste ha lärarlegitimation för att bli tillsvidareanställda och få sätta betyg. Förskollärare måste ha förskollärarlegitimation för att bli tillsvidareanställda. För att få undervisa krävs oftast både legitimation och behörighet (Skolverket, 2021). Målet med legitimationskravet är att öka kvaliteten i den svenska skolan, höja statusen på yrket och göra det mer tydligt vad en lärare, förskollärare eller fritidspedagog är behörig att undervisa i.

De siffror som redovisas i denna text är bristen på *behöriga lärare*, det vill säga de som har lärarlegitimation. Detta är särskiljande för Sverige jämfört med de flesta andra länder där det räcker att vara akademiskt utbildad. Den skolform som har flest behöriga lärare i Sverige är förskola (ca 84 % av lärarkåren) och lägst antal behöriga lärare finns i grund- och gymnasiesärskola. I grundskolan är cirka 70 % av personalen behörig i minst ett ämne. Högst behörighet återfinns inom ämnena svenska, matematik och franska. Lägst behörighet finns i teknik och svenska som andraspråk.

I gymnasieskolan har 81,6 % av lärarna behörighet i minst ett ämne. I denna skolform finns flest behöriga lärare i svenska och historia och minst i teknik och svenska som andraspråk. Viktigt i detta sammanhang är att också en annan yrkeskategori, lärarassistenter, ökat med 25 % mellan 2018 och 2019 (Skolverket, 2020a). *Omfattningen av lärarbristen* i Sverige uppskattas i dag uppgå till cirka 22 000 lärare (Skolverket 2019b), det vill säga att cirka 20 % av lärarkåren saknar formell lärarutbildning. Lärarbristen kommer att accelerera och uppskattas uppgå till cirka 45 000 lärare år 2033, varav den största gruppen är ämneslärare på högstadiet (åk 7–9), mellanstadielärare (åk 4–6) samt yrkeslärare på gymnasiet (Skolverket 2019a). Andra källor gör gällande att bristen kommer att uppgå till 65 000 lärare år 2035 (Jaara Åstrand, 2019). Bristen på behöriga lärare kommer därmed vara en utmaning i många år framöver. Även skillnader mellan regionerna i Sverige föreligger, där det saknas upp till 50 % behöriga lärare i vissa geografiska områden (Skolverket, 2019b). Statistiska centralbyrån (2015) har uppskattat att skillnaderna mellan tillgång och efterfrågan på behöriga lärare kommer att öka fram till år 2035 i samtliga lärarkategorier.

En annan alarmerande aspekt av den påkomna och ökande lärarbristen är *åldersstrukturen på de i dag yrkesverksamma lärarna* i Sverige. Var femte lärare i grund- och gymnasieskolan är 60 år eller äldre, och kommer således att gå i pension inom de närmaste åren. Antalet lärare under 30 år är cirka 4 % (Berglin, 2019). Denna skeva åldersstruktur kommer att förvärra den svenska skolsituationen, det vill säga inte bara i det antal nya behöriga lärare som behöver tillkomma till skolan inom de närmaste åren utan också den yrkeserfarenhet, professionalism och kompetensväxling som går förlorad.

Ytterligare orsaker till lärarbristen i Sverige i dag är *avhopp både från yrket och från lärarutbildning*. Un-

der 2019 lämnade cirka 18 % läraryrket (Skolverket, 2020a). Antalet lärare som lämnat yrket för tidigt uppskattas till 38 000 personer (Jaara Åstrand, 2019). Även ett stort antal lärarstudenter hoppar av sin utbildning. Exempelvis hoppar var tredje ämneslärarstudent av sin utbildning under det första året av sina universitetsstudier (UKÄ, 2019). Lärarutbildningarna har blivit skarpt kritiserade i svensk media. Lärarutbildningarna har även under de senaste tre åren genomgått granskning av UKÄ (Universitetskanslersämbetet) med efterföljande omfattande kritik (UKÄ, 2019). Mer om orsakerna till detta diskuteras senare i texten.

Hur kunde detta hända?

Det finns inget enkelt svar på frågan hur denna stora lärarbrist kunde uppkomma i Sverige, utan ett flertal interagerande och komplexa faktorer har påverkat utvecklingen. För det första hävdar vi att detta är ett resultat av en process som pågått under lång tid. Brist på vissa lärarkategorier rapporterades redan under 1960-talet (Román, 2010). Under 1970-talet efterfrågades lärare i teckning, musik, slöjd och speciallärare (Sveriges officiella statistik, 1975) och i början av 1980-talet rådde det brist på lärare i matematik och naturvetenskapliga ämnen (Sveriges officiella statistik, 1983). Det råder fortfarande brist på lärare i samtliga dessa kategorier.

Med utgångspunkt i de genomförda dokument- och litteraturgranskningarna kan svaret på frågan om hur lärarbristen kunnat uppstå sökas i ett flertal olika och ibland överlappande faktorer. De mest avgörande är många olika reformer, förändrade villkor, låg status, lärarutbildningens kvalitet och tidiga avhopp från yrket (Håkansson Lindqvist, Gidlund & Boström, 2021). Med utgångspunkt i webbenkäten var skolhuvudmännens uppfattningar att problemen förutom de ovan nämnda också bottnade i de negativa attityder om yrket som finns i samhället (Boström, 2021).

Många olika reformer. Den svenska skolan har karaktäriserats av reformträngsel (Lindgren, Hanberg & Lundström, 2017) där olika utvärderingssystem också skapat oväntade och besvärande effekter. Tre policy-reformer som särskilt bör nämnas är kommunaliseringen av skolan, det fria skolvalet och kravet på lärarlegitimation, vilka alla tycks ha påskyndat lärarbristen. År 1991 övergick ansvaret för skolan från staten till kommunerna utifrån en tanke att decentraliseringen skulle ge lärare mer frihet att konkretisera läroplanen och definiera vad som skulle läras ut. Vissa kritiker menar att förändringen ledde till försämrade studieresultat för eleverna och försämrade villkor för lärarna bland annat på grund av att decentraliseringen gick längre än vad som ursprungligen avsågs (Isaksson, 2011; SOU 2014:5). Grannäs och Frelin (2020) konstaterar att: *"According to Swedish National Agency for Education, even 20 years later, some municipalities are failing to govern schools in accordance with the state mandated directive."* (s. 4). Andra författare menar dock att det inte är kommunaliseringen i sig som orsakat de centrala problem som skolan har utan de återkommande förändringarna i styrningsfilosofier för den svenska skolan. Dessa förändringar, som i Sverige återfinns från 1950-talets början fram till i dag, har varit särskilt omfattande från 1990-talets början (Berg et al., 2014).

Det fria skolvalet infördes år 1992 och ger elevens familjer möjlighet att välja vilken skola som eleven ska gå på. Det fria skolvalet implementerades i samband med en friskolereform som innebar att andra aktörer än kommunerna kan starta och driva skolor, så kallade friskolor. Med det fria skolvalet följde en marknadsiering av skolans verksamhetsfält åtföljd av NMP som styrningsfilosofi. Denna styrningsfilosofi har blivit starkt kritiserad (se t. ex. Fjellman, 2019; Fredriksson, 2010). Marknadsieringen av skolans verksamhetsfält har bidragit till ökad segregation av elever och en där-

med minskad likvärdighet i skolsystemet. För lärare har det inneburit mer ojämna arbetsförhållanden.

Kravet på legitimation för lärare och förskollärare infördes i Sverige år 2011. För att få fast anställning och för att få sätta betyg krävs lärarlegitimation. Detta anses av flera aktörer (Håkansson Lindqvist et al., 2021) ha medverkat till lärarbristen. Politiska initiativ har dock tagits gällande undantag för äldre lärare för att på så sätt klara rekryteringsbehovet.

Det var varit många och omfattande läroplansreformer i Sverige under de senaste 50 åren (af Sandeberg, 2020). Särskilt omdebatterad har den mål- och resultatstyrda läroplanen som infördes år 1994 varit. Med övergången till en mål- och resultatstyrd läroplan ställs allt fler krav på lärares kompetens. Förändringarna kan upplevas som både motsägelsefulla och tvetydiga, vilket har påverkat lärares yrkesroll och yrkesutövning (Richardsson, 2010). Detta har medfört att lärare lämnar yrket.

Läroplanerna har också reformerats de senaste decennierna (1988, 2001 och 2011) med förändringar i struktur, längd, inriktning och examen. En konsekvens av läroplansreformerna är att det genererats nya läroplaner, vilket dels skapat problem i anställningar, dels bidragit till en differentiering av lärarkåren. Därtill har nya läroplaner tillkommit, exempelvis "Grundläroplan med inriktning fritidshem". Intentionerna har varit att med specialisering mot olika elevgrupper öka kvaliteten i läroplanerna och få fler lärare i skolan, men detta tänkta resultat har uteblivit.

Förändrade villkor. De större strukturella förändringar som gjorts i Sverige gällande skolans verksamhet och läroplanerna har även medfört ändrade och försämrade villkor för lärare (Stenlås, 2009). Lärare har tilldelats allt fler administrativa uppgifter samtidigt

som klassrumsarbetet upplevs som allt stökigare. Fler elever än tidigare uppvisar psykosociala problem och har behov av särskilt stöd. Två konkreta exempel på försämrade arbetsvillkor är att den genomsnittliga undervisningstiden för lärare i grundskolan och gymnasiet har ökat med två veckor per läsår och att det i många skolor inte längre tas in ersättare när lärare är sjuka eller stannar hemma för vård av barn (Skolvärlden, 2019). Många lärare lämnar också yrket på grund av arbetsrelaterad stress och hälsoproblem. Så många som 35 % av lärarna som lämnar skolan förklarar att den viktigaste anledningen till att de lämnat är brist på stöd för att hantera konflikter med elever eller föräldrar. Problem med arbetsmiljön i skolorna är en viktig faktor som många lärare också lyfter fram, både de som överväger att lämna yrket och de som redan har lämnat det (Skolverket 2020b).

En annan viktig aspekt gällande de förändrade villkoren i och för svensk skola är den ökade förekomsten av utvärdering, granskning och dokumentation i skolan. Detta är ett resultat av NMP som styrningsfilosofi. Återkommande gransknings- och dokumentationskrav är tänkta att såväl stötta verksamheten i skolan som att utgöra instrument för att mäta måluppfyllelse. Detta minskar lärares professionella beslutsutrymme och medför att de blir mer stressade och osäkra i sin yrkesutövning samt mindre motiverade och stolta över sitt yrkesval (Lundström, 2018).

Låg status. Läraryrket, återspeglade även på skolan som institution, har i Sverige under en längre tid allmänt uppfattats vara ett lågstatusyrke. Endast 25 % av lärarna anser själva att yrket har hög status (Skolverket, 2019c). Även beskrivningar och debatter i media, där lärare och lärarprofessionen porträtteras i negativa ordalag, har haft påverkan på lärarbristen (Henrekson, 2018). Ett negativt epitet för svenska skolan i mediedebatter är den så kallade "flumskolan" (Hultén, 2019). Begreppet flumskolan introducera-

des i den politiska arenan i början av 2000-talet som ett argument för att återgå till ordning och reda och kunskapsöverföring i en mer traditionell form i skolan (Skolvärlden, 2016). Med detta begrepp antyds att skolan inte fokuserar kunskapsuppdraget, utan tillåter fria arbetsformer utan påvisbara (evidensbaserade) resultat. I offentliga diskussioner som förs om skolan tycks det mestadels vara de negativa rösterna utanför fältet som hörs (Edling & Liljestrand, 2020). Den mediala kritiken mot skolan kan vara en orsak till, och fortsatt orsakar, en avprofessionalisering av läraryrket, det vill säga att de värden som definierar professionen försvagas eller förloras.

Läraryrketens kvalitet. UKÄ (2019) har nyligen granskat kvaliteten i de svenska läraryrketerna och många har fått kritik för bristande kvalitet på flera punkter. Med en akademisering av läraryrketerna och en förlängd utbildningstid för vissa läraryrken har också genomströmningen minskat. Kvarvarofrekvensen på grundläraryrketerna vid 19 svenska lärosäten ligger på mellan 44 och 71 %, vilket visar en hög andel avhopp. På ämnesläraryrketerna är det endast 25 % av dem som påbörjade utbildningen som tar ut sin examen. Några förklaringar som UKÄ (2017) anger till detta är att gruppen läraryrketstudenter har stor spridning i betyg från gymnasieskolan, det vill säga att konkurrensen om utbildningsplatserna på läraryrketerna är låg. Skälen till avhopp är personliga skäl, läraryrketrelaterade skäl och felvalsskäl (Hasselgren, 2018). Läraryrketrelaterade skäl avser alla skäl som hör till utbildningen, det vill säga utbildningens innehåll och kvalitet, praktiken samt undervisningens organisation/upplägg.

Tidiga avhopp från yrket. Avhopp från läraryrket sker i stor utsträckning under de fem första yrkesverksamma åren inom professionen. Nyutbildade lärares erfarenheter av sin första tid i yrket utgörs av ett uppfattat gap mellan teori och praktik, en mer eller

mindre obefintlig arbetsintroduktion, brist på mentorer och stark arbetsbelastning (Lundström, 2019). Trots att den svenska skollagen (SFS 2010:800) föreskriver mentorer under introduktionsperioden anger en majoritet av de nya lärarna att detta saknas. Endast fyra av tio nyutbildade lärare får en introduktionsperiod med en mentor (Läraryrket, 2020).

Hur kan det åtgärdas?

Hur lärarbristen i Sverige ska lösas är vad vi kallar en tiotusenkrönsfråga. De förslag som presenteras nedan är en sammanfattning av den systematiska översikten och en enkätstudie till skolhuvudmän. Textens syfte är att besvara den andra forskningsfrågan, nämligen vilka är möjliga lösningar olika aktörer förespråkar för att på längre sikt lösa lärarbristen. Med utgångspunkt i de dokument- och litteraturgranskningar som gjorts och insamlat empiriskt material (Boström, 2021; Håkansson Lindqvist et al., 2021) kan flera olika och delvis överlappande svar ges på frågan om hur lärarbristen kan åtgärdas. Olika lösningar, både traditionella och radikalt nya, har presenterats i den offentliga debatten och i relevant forskning. Det behövs till exempel en utökning med 25 % av antalet utbildade lärare per år under de kommande tolv åren för att möta behovet av lärare (Ekström & Ernekrans, 2020c).

Olika initiativ har tagits av den nuvarande regeringen för att övervinna bristen på lärare. Antalet *nya lärarutbildningsplatser* har ökat med 28 % sedan 2011. En annan, och bedömd lovande, insats är vidareutbildning av okvalificerade lärare och förskolelärare. En tredje insats är utökning av utbildningen kompletterande pedagogisk utbildning (KPU). Denna utbildning för årskurs 7–9 och gymnasiet riktar sig till individer som redan har ämneskompetens men behöver komplettera med pedagogiska kunskaper inriktad mot lärarskap. En fjärde insats representeras av en ny form av distribution av lärarutbildningen i Sverige: arbetsin-

tegrerad lärarutbildning (AIL). I denna utbildningsform kan lärare som redan finns inom yrket förena en tjänst i skolan med kompetenshöjande/behörighetsgivande studier (Ekström & Ernekrans, 2020b). En femte möjlig insats är riktade rekryteringsåtgärder mot personer med lärarutbildning som i dag, av olika skäl, arbetar utanför utbildningssektorn. Olika utredningar (IFAU, 2018) har uppskattat en rekryteringspotential på cirka 20 procent utbildade lärare. Dessa lärare arbetar i dag utanför utbildningssektorn och är en målgrupp för att lockas tillbaka till yrket. En sjätte möjlig insats är att nyttja de behöriga lärarna på ett annat sätt än i dag. Distansundervisning, som medför att undervisningen är interaktiv och sker i realtid med hjälp av informations- och kommunikationsteknik (IKT), kan innebära nya möjligheter. Eleverna är i skolans lokaler tillsammans med en handledare. Huvudläraren, som arbetar som distanslärare, är samtidigt på plats på en annan skola och lärarens ämneskompetens kan nyttjas för flera skolor. Detta system att med hjälp av IKT lösa behovet av behöriga lärare är redan i dag en verklighet i många av Sveriges glesbygdskommuner.

En *ännu bredare lösning*, presenterad av Läramnas Riksförbund (2020) med syfte att nå den så kallade lärarreserven, är att genomföra ett kompletterande lärarprogram (KLP). Målet med förslaget KLP är att locka till sig en halv miljon potentiella lärare som kan få en fullständig utbildning. Detta inkluderar obehöriga, cirka 34 000 personer, som arbetar utanför skolan men har en lärarutbildning och andra som har viss universitetsutbildning och kan tänka sig att bli lärare. Förslaget skulle ersätta dagens olika vägar till läraryrket. Ytterligare ett förslag är att erbjuda personer äldre än 65 år och som gått i pension individuellt skräddarsydda tjänster i syfte att använda deras lärarfarenhet och kompetens.

En *reformerings av lärarutbildningen* har även presenterats av regeringen innefattande att stärka koppling-

en mellan teori och praktik, stärka praktikskolorna, öka utbudet av doktorander och förbättra forskningsrelaterad lärarutbildning (Ekström & Ernekrans, 2020a). Därutöver finns förslag från ansvariga ministrar, i syfte att skapa en förbättrad trygghet och studiero, att införa ett mobiltelefonförbud under lektionstid och att lättare flytta eller stänga av skolelever som har hotat eller utsatt andra för våld. Detta kan ses som ett instrument för att skapa en positiv skolkultur i svenska skolor. Denna åtgärd kan även ha effekt att öka läraryrkets attraktivitet.

Såväl skolhuvudmän (Boström, 2021) som fackföreningar (Jaara Åström, 2019) och forskare (Håkansson Lindqvist et al., 2021) menar att *förbättra lärares arbetsförhållanden* utgör en lösning efterfrågad av många. Det kan konkret handla om arbetsro i klassrummet, stödfunktioner till lärare som ger hjälp med administrativa uppgifter (exempelvis digitala lösningar eller mentorer och lärarassistenter). Gott ledarskap och en attraktiv arbetsplats med möjlighet till kompetensutveckling och karriärvägar har även nämnts som viktiga delar i goda arbetsförhållanden (Boström 2021). I en studie av Statistiska centralbyrån (SCB, 2017) beskrivs att sex av tio lärare som lämnat yrket kan tänka sig återvända om arbetsmiljön förbättras så att arbetsbelastningen minskar och möjligheten att styra över sin arbetssituation ökar. Att *ändra bilden av läraryrket* anges ofta som en viktig pusselbit för att locka fler personer till/tillbaka till yrket. Att fokusera på positiva aspekter i diskussioner i media, att föra fram läraryrkets möjligheter, att peka på att många lärare faktiskt trivs i yrket och att lönerna ökat det senaste fem åren är några konkreta saker för att kunna ändra bilden på läraryrket.

I ett förslag om *ett svenskt professionsprogram* (SOU 2018:17) för skolan föreslås ett strukturerat utbud av kompetensutveckling för att höja lärar- och förskolläraryrkets status, och därmed locka fler att söka sig till

dessa yrken. Intentionen är att stärka lärarnas kompetens, ge lärare bättre möjligheter till relevant fortbildning och möjliggöra vidare meritering och karriär utan att behöva lämna klassrummet. Bakgrunden till förslaget om ett professionsprogram går att återfinna i en OECD-rapport från år 2015 som uppmanade Sverige att skapa ett institut för lärarutveckling som skulle upprätta standarder och karriärsteg för lärare. Liknande strukturer finns i några andra av OECD:s länder.

Heller-Sahlgren (2018) argumenterar, utifrån en internationell utblick, för följande tre åtgärder för förbättrad lärarrekrutering: (1) bättre löneutveckling, (2) bättre balans på undervisningstid i förhållande till total arbetstid och (3) bättre klassrumsmiljö. Även skolhuvudmän i Sverige menar att lärarbristen kan minskas med *högre löner* (Boström, 2021). Lönerna är olika för olika lärargrupper i Sverige. Den genomsnittliga lönen för förskollärare, grundskollärare och gymnasielärare var för år 2020 följande: 32 407 SEK, 36 699 SEK respektive 38 612 SEK. Det finns dock stora skillnader inom varje lärarkategori beroende på om läraren till exempel har utsetts till förstelärare. En förstelärare är en lärare som har lärarbehörighet och som arbetsgivaren anser vara extra yrkesskicklig inom sitt ämne. En förstelärare ska fortsätta undervisa som vanligt men också vara en god förebild för kollegor och handledare åt mindre erfarna eller yngre lärare på skolan. Försteläraren kan också vara ansvarig för exempelvis lärarstudenter på arbetsplatsen. Förstelärare är en del av de nya karriärtjänster som skapats inom svensk skola. Sammanfattningsvis har löneläget under de senaste fem åren löneläget förbättrats avsevärt för lärare, i synnerhet för dem som utses till förstelärare.

Konklusioner

Syftet med denna artikel är att redovisa troliga orsaker till den omfattande lärarbristen i Sverige och möjligheter att lösa den på längre sikt. Våra konklusioner

nedan grundar sig på den deskriptiva beskrivning utifrån offentlig statistik som ges i avsnittet "Situationen i Sverige" samt den materialinsamling i form av litteraturstudier och enkät som utgör underlag för avsnitten "Hur kunde detta hända" och "Hur kan det åtgärdas".

Den stora bristen på behöriga lärare utgör en utmaning för svensk skola. Situationen är allvarlig. Detta gäller såväl för utbildningarnas kvalitet som för elevers och anhörigas tilltro till skolans som institution och för de kvarvarande behöriga lärare som i vardagen behöver hantera konsekvenserna av lärarbristen. Situationen är också allvarlig i förhållande till de politiska förhoppningar, intentioner och ambitioner som återfinns för skolans verksamhet. I skollagens (SFS 2010:800) första kapitel, fjärde paragraf anges målen med utbildningen i svensk skola:

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den skall främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. En strävan skall vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Kunskaper, värden och ett kompensatoriskt uppdrag ska således stå i fokus, tillsammans med ambitioner om ett likvärdigt utbildningssystem. Dessa mål följs sedan i första kapitlet, femte paragrafen (SFS 2010:800) upp med kvalitetskriterier: "Utbildningen skall vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet". Lärares kompetens anges ofta som den mest avgörande faktorn för elevers lärande (Hattie, 2009; Nordenbo et al., 2008). Därmed är också tillgång till behöriga lärare ett viktigt instrument för att möta elevers och anhörigas tilltro och hantera deras förväntningar och krav på skolan. Tillgången till behöriga lärare är också viktig för att möta näringslivets behov av välutbildade unga och politikens mål om utbildning

som ett viktigt instrument för att förverkliga det goda samhällets ambitioner. Därför behövs engagerade, kunniga och behöriga lärare.

Inledningsvis i denna artikel presenterade vi hur Sverige under de senaste 30 åren styrts utgående från tre olika samhällseliga styrningsfilosofier. Dessa filosofier kan på olika sätt påstås ha återverkat på det studerade problemet: förekomsten av lärarbrist. Tydligt är att den gamla styrningsteori, den byråkratiska, medförde en tröghet i att förändra skolan i förhållande till samhällets förändringar. Med decentraliseringen av skolan uppkom huvudmän med kapacitetsbrister (SOU 2017:35) för att adressera skolans olika utmaningar, däribland lärarbristen och instrument att åtgärda denna (t. ex. lön och förbättrade arbetsförhållanden). Skillnaderna mellan stad och glesbygd, mellan rika och fattiga huvudmän blev och är uppenbar. Nya lärarprofessioner kom även till, exempelvis forskollärare och fritidshemslärare, och därmed behövdes även förändringar i andra delar av utbildningssystemet, exempelvis lärarutbildningens volym och innehåll samt läroplaner. Utmaningarna för huvudmännen ökade, samtidigt som statens förändringar i styrningsfilosofier innebar utmaningar i regelefterlevnad och måluppfyllelse.

Med NPM (den centraliserade resultatstyrningen) har driftformerna för skolan förändrats, där marknadiseringen medfört ökad segregation av elever och att likvärdigheten i skolsystemet minskat samtidigt som de offentliga huvudmännens ekonomiska förutsättningar försämrats. Vikande elevunderlag, eller osäkerhet om elevunderlag, har skapat en situation där utvecklingen av skolans inre arbete (skolkultur som instrument för att göra läraryrket attraktivt) kommit att försvagas. Detta samtidigt som reformtakterna gällande skolan, eller förutsättningar för arbete i skolan, varit mycket hög. Den ökade administrativa bördan för lärare, en ökad undervisningstid, förekomst av arbetsrelaterad

stress och hälsoproblem bland befintliga lärare tycks ha försvårat tillgång till och nyrekrytering av lärare, det vill säga att få tidigare lärare att återvända till yrket likväldigt som att få nuvarande lärare att stanna kvar. Flera nya reformer kan således antas ha bidragit till lärarbristen i och med att de skapat en situation av alienation till läraryrket hos de redan verksamma lärarna med efterföljande braskande negativa nyhetsrubriker från media gällande skolans problem. En inte fördelaktig situation för att adressera frågan om lärarrekrytering.

Införandet av NMP, som bland annat skulle förbättra skolresultaten, tycks i stället ha inneburit resultatstress och kontroll via uppföljning i efterhand. Krav på regelefterlevnad, dokumentation och formaliserad resultatuppföljning har i allt större utsträckning kommit att ersätta lärares professionskunskaper gällande till exempel att möta varje elev i dennes lärandeprocesser, hantera undervisningsinnehåll och att 'se' barnet/eleven. Upplevd stress har medfört att många erfarna lärare lämnat yrket. Governance-styrningen har å ena sidan skapat ett intresse för skolans varierande problematik, däribland lärarrekryteringen, men å andra sidan också öppnat upp för en inte alltid nyanserad medial bevakning. En samhällelig diskurs av en skola med stora problem har inte gynnat det långsiktiga arbetet att trygga läraryrket i Sverige och att motverka yrkets uppfattade låga status.

Ovan har vi i våra konklusioner kommenterat effekter för skolan av de varierande samhälleliga styrningsfilosofier som har funnits sedan mitten av 1990-talet. Vi menar att en möjlig förklaring till lärarbristen kan sökas i bristen på stabilitet och tydlighet i principerna för skolans styrning. Vi har också i föregående text presenterat de representationer av policyproblemet lärarbrist som kan återfinnas i skriven text och i de enkäter till skolhuvudmän som samlats in. Vi menar att samtidigt som perspektiven på orsaker till problemet

varierar tydligt i det empiriska materialet (hög komplexitet) kan det också i de olika representationerna återfinnas möjliga lösningar för framtiden.

Diskussion

Med anledning av den beskrivning vi gett av lärarbristen i Sverige, och de orsaker som olika aktörer angett till denna brist och hur det kan åtgärdas, menar vi att vissa analytiska slutsatser kan dras gällande behovet av insatser för att hantera lärarbristen i Sverige. Dessa kan sammanfattas i det följande: *bred förankring i frågan om att möta de interna och externa utmaningarna vad gäller lärarbristen, genomgripande analys av strukturella reformer och en omvärdering av de samhälleliga styrningsfilosofierna i relation till skolans verksamhet.*

Vi menar, för det första, att representationerna av komplexiteten i orsaker och möjliga lösningar talar för behovet av *en bred förankring* i frågan om åtgärder för att möta skolans olika interna (t. ex. lärarbrist, trygghet och studiero) och externa (t. ex. kunskap och värden i ett föränderligt samhälle) utmaningar. För detta "samhällskontrakt" om skolan behöver politiska partier, arbetsmarknadens parter, lärarorganisationer, lärosäten och elevorganisationer samlas kring en gemensam nationell handlingsplan.

För det andra menar vi att en genomgripande *analys av strukturella reformer, läroplansreformer och lärarutbildningsreformer* behövs för att dels få genuina kunskaper om utfall och konsekvenser av reformerna, dels få vägledning inför framtida reformer. Vi menar att det gamla ordspråket om att "för att förstå framtiden måste du kunna din historia" stämmer väl in på ambitioner gällande skolans styrning.

För det tredje menar vi att det finns skäl att kritiskt granska och möjligen omvärdera *de samhälleliga styrningsfilosofiernas* effekter på skolan och dess

verksamhet. Är mer av NPM-inspirerad styrningsfilosofi verkligen vad svensk skola behöver för att hantera sina utmaningar, med mer av ansvarsreglering, utvärdering, inspektionsverksamhet och avprofessionalisering? I dess ställe kan fokus riktas in på didaktiskt utvecklingsarbete på skolenheterna, mer satsning på pedagogisk och didaktisk forskning, tillit till lärarkårens professionalism och en utbyggd lärarutbildning. Det handlar, menar vi, om att skapa tilltro och tillit till lärarkårens professionalitet och respekt för den tysta kunskap (tacit knowledge) som ligger i det professionella lärarskapet. I praktiska termer betyder detta mer tid till undervisning och fokus på elevers lärande utifrån eleverna förutsättningarna och behov och mindre tid till administrativa rutiner. En förbättrad arbetsmiljö för lärare och studiero för elever kan skapa goda möjligheter för att stärka de lärare som finns i skolans värld och locka tillbaka de lärare som lämnat yrket. Slutligen behövs en större förståelse för de varierande behov som finns i skolorna beroende på socioekonomiska, geografiska eller andra förutsättningar och mindre fokus på enhetlighet i genomförande av uppdragen, vilket exempelvis skulle indikera mindre av specialdestinerade statsbidrag till skolorna och mer av generella bidrag.

För det fjärde menar vi att *skolhuvudmännen*, de som har det största ansvaret för rekrytering av lärare, *borde ta ett större gemensamt ansvar för att lösa problematiken*. De behöver tillsammans hitta långsiktiga lösningar för hela Sverige gällande exempelvis lönesättning och arbetsvillkor. Nuvarande situation, att skolhuvudmännen rekryterar lärare från varandra och därmed skjuter problemen mellan varandra, är inte ett framgångsrecept. Denna problematik har förvärrats över tid i Sverige i och med marknadiseringen av skolans verksamhet. En stabil lärarkår vid varje skola utgör en viktig förutsättning för kontinuitet i arbetsprocesser och elevers framgångsrika lärande

Resultatet i denna artikel kommer att utgöra en viktig referenspunkt i det internationella forskningsprojektet WATS' up (What About Teachers' Shortage) där lärarbristen granskas och komparationer görs mellan Sverige, Danmark och Tyskland. Projektet finansieras av det svenska Vetenskapsrådet med syfte att öka kunskapen och förståelsen för skillnader mellan de olika länderna, för att i slutändan återföra kunskaperna till viktiga skolaktörer och i samråd med externa experter hitta hållbara och genomtänkta vägar för att motverka problemen med lärarbrist. Flera nationella och komparativa studier om lärarbrist inom projektets ramar är att vänta.

Referenser

- af Sandeberg, J. (2020, maj 26). Skolans utveckling. *Läraren*. www.lararen.se/nyheter/forskning/skolans-utveckling
- Bacchi, C. L. (2009). *Analysing policy: What's the problem represented to be?* Frenchs Forest, N.S.W.: Pearson.
- Berg, G., Anderson, F., Bostedt G., Perselli J., Sundh F. & Wede C. (2014). Skolans kommunalisering och de professionellas frirum. *Bilaga 3 i SOU 2014:5*, s. 439–789.
- Berglin, M. (2019). Lärarbristen – snart är var femte pensionär. *Skolvärlden*. <https://skolvarden.se/artiklar/lararbristen-kommun-kommun-snart-ar-var-femte-pensionar>
- Bertilsson, E. (2018). Lärarförsörjningen: En utmaning av historiska mått. *Föreningen svensk undervisningshistoria. Tidskriften vägval i skolans historia*. <https://undervisningshistoria.se/lararforsorjningen-en-utmaning-av-historiska-matt/>

- Boström, L. (2021). *What is the problem and how can we solve it? School authorities' perceptions of the shortage of teachers in Sweden*. (Manuscript in review).
- Edling, S. & Liljestrand, J. (2020). Let's talk about teacher education! Analysing the media debates in 2016-2017 on teacher education using Sweden as a case. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 48(3), 251–266. DOI:10.1080/1359866X.2019.1631255
- Ekström, A. & Ernekrans, M. (2020a). Ett mer attraktivt läraryrke. *Regeringsdepartementet*. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/regeringens-atgarder-for-fler-larare/ett-mer-attraktivt-lararyrke/>
- Ekström, A. & Ernekrans, M. (2020b). Så arbetar regeringen för att lösa lärarbristen. *Regeringsdepartementet*. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/regeringens-atgarder-for-fler-larare/sa-arbetar-regeringen-for-att-losa-lararbristen/>
- Ekström, A. & Ernekrans, M. (2020c). Så många lärare behövs. *Regeringsdepartementet*. www.regeringen.se/regeringens-politik/regeringens-atgarder-for-fler-larare/sa-manga-larare-behovs/
- Federičová, M. (2020). Teacher turnover: What can we learn from Europe? *European Journal of Education*, 2020(00), 1–15. DOI: 10.1111/ejed.12429
- Fjellman, A.-M. (2019). *School choice, space and the geography of marketization. Analyses of educational restructuring in upper secondary education in Sweden*. (Diss). Göteborgs universitet.
- Fredriksson, A. (2010). Marknaden och lärarna. Hur organiseringen av skolan påverkar lärares offentliga tjänstemannaskap. *Göteborg Studies in Politics*. (Diss). Göteborgs universitet.
- García, E. & Weiss, E. (2020). A policy agenda to address the teacher shortage in U.S. public schools. The sixth and final report in the 'Perfect Storm in the Teacher Labor Market' series. *Economic Policy Institute*. Washington, DC. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED611183.pdf>
- Grannäs, J. & Frelin, A. (2020). Weathering the perfect policy storm: a case study of municipal responses to educational reform surges in Sweden. *Pedagogy, Culture & Society*, DOI: 10.1080/14681366.2020.1732448
- Hasselgren, E. (2018). *Varför lärarstudenten hoppar av. En studie av orsakerna bakom avhopp från lärarutbildning vid Göteborgs Universitet*. Rapport 2018:02.
- Hattie, J. (2009). *Visible learning: A synthesis of over 800 metaanalyses relating to achievement*. London: Routledge.
- Hedlund, G. & Montin, S. (red.) (2009). *Governance på svenska*. Stockholm: Santérus Academic Press.
- Heller-Sahlgren, G. (2018). *Handlingskraft kan lösa lärarkrisen*. Svenskt Näringsliv.
- Henrekson, M. (2018). *Kunskapssynen och läraryrkets attraktivitet*. INF Policy Paper, No. 85. Stockholm: Institutet för näringslivsforskning.
- Hultén, M. (2019). *Striden om den goda skolan. Hur kunskapsfrågan enat, splittrat och förändrat svensk skola och skoldebatt*. Lund: Nordic Academic Press.
- Håkansson Lindqvist, Boström, L. & Gidlund G. (2021). *Teacher shortage in Sweden: Time to take action?* (Manuscript in review).
- Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering. (IFAU). (2018). *Bristyrken i offentlig verksamhet. Var arbetar de utbildade?* <https://www.ifau.se/sv/Forskning/Publikationer/Rapporter/2018/bristyrken-i-offentlig-verksamhet/>
- Isaksson, C. (2011). *Kommunaliseringen av skolan: Vem vann - egentligen?* Stockholm: Ekerlid.
- Jaara Åstrand, J. (2019). *Ny varningssignal: Lärarbristen fortsätter öka. Lärarförbundet*. <https://www.lararforbundet.se/bloggar/ordforandebloggen-johanna-jaara-aastrand/ny-varningssignal-lararbristen-fortsatter-oka>
- Lindgren, L., Hanberg, A. & Lundström, U. (2017). Evaluation system in a crowded policy space. Implications for local school governance. *Education Inquiry*, 7(3), 237–258. DOI: 10.3402/edui.v7.30202

- Lundström, U. (2018). Lärares professionella autonomi under New Public Managementepoken. *Utbildning & Demokrati*, 27(1), 33–59.
- Lundström, U. (2019). *Nyutbildade lärares erfarenheter av den första tiden i yrket. Utvecklingen av professionell identitet i en ny tid*. Rapport: Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap. Umeå universitet.
- Läraförbundet (2020). *Nya lärares introduktion till yrket. En rapport om introduktionsperioden*. <https://lararpdf.tmkontor.se/sv/laraforbundet/trycksaker/nya-larares-introduktion-till-yrket-rapport-pod.html>
- Lärarnas Riksförbund (2020). *Lärrereserven – En lösning på lärarbristen*. <https://www.lr.se/opinion--debatt/undersokningar/2020/2020-11-02-lararreserven---en-losning-pa-lararbristen>
- Nordenbo, S. E., Søgaard Larsen, M., Tiftikçi, N., Wendt, R. E. & Østergaard, S. (2008). *Lærerkompetanser og elevers læring i førskole og skole*. Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning.
- O'Doherty, T. & Harford, J. (2018) Teacher recruitment: reflections from Ireland on the current crisis in teacher supply. *European Journal of Teacher Education*, 41(5), 654–669, DOI:10.1080/02619768.2018.1532994
- OECD (2015). Improving schools in Sweden: An OECD Perspective. <https://www.regeringen.se/49c855/contentassets/9179bb586a364f89a1e82a447f0fa1ff/improving-schools-in-sweden.pdf>
- Richardsson, G. (2010). *Svensk utbildningshistoria: Skola och samhälle förr och nu*. Lund: Studentlitteratur.
- Román, H. (2010). Läroverket och läroverkslärares. *Lärarnas historia*.
- Røvik, K. A. (2008). *Managementsamhället: trender och idéer på 2000-talet*. Liber.
- SFS 2010:800. Skollag.
- Skolverket (2019a). *Den allvarliga lärarbristen kvar under överskådlig tid*. <https://www.skolverket.se/om-oss/press/debattartiklar/debattartiklar/2019-06-10-den-allvarliga-lararbristen-kvar-under-overskadlig-tid>
- Skolverket (2019b). *Pedagogisk personal i skola och vuxenutbildning läsåret 2018/19*. Diarienummer: 5.1.1–2019:46.
- Skolverket (2019c). *TALIS 2018. En studie om lärares och rektors arbete i grund- och gymnasieskolan*. Delrapport 1. Rapport 481.
- Skolverket (2020a). *Pedagogisk personal i skola och vuxenutbildning läsåret 2019/2020*. Beskrivande statistisk. Dnr 5.1.1-2020:211.
- Skolverket (2020b). *TALIS 2018. En studie om lärares och rektors arbete i grund- och gymnasieskolan*. Delrapport 2. Rapport 2021:2.
- Skolverket (2021). *Lärarlegitimation och förskollärarlegitimation*. <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/lararlegitimation-och-forskollarlegitimation>
- Skolvärlden (2016, 31 augusti). 90-talsdebatten: Vad var det de sa egentligen? <https://skolvärlden.se/artiklar/90-talsdebatten-detta-har-hant>
- Skolvärlden (2019). *Lärarnas undervisningstid har ökat med två veckor per läsår*. <https://skolvärlden.se/artiklar/lararnas-undervisningstid-har-okat-med-tva-veckor-lasar>
- Statistiska centralbyrån SCB (2017). *Lärare utanför yrket*. Temarapport 2017:2.
- Stenlås, N. (2009). *En kår i kläm: lärarkyrkan mellan professionella ideal och statliga reformideologier*, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, Stockholm, Finansdepartementet.
- SOU 2014:5. Staten får inte abdikera – om kommunaliseringen av den svenska skolan.
- SOU 2017:35. Samling för skolan Nationell strategi för kunskap och likvärdighet.
- SOU 2018:17. Med undervisningsskicklighet i centrum – ett ramverk för lärares och rektors professionella utveckling.
- SUTCHER, L., DARLING-HAMMOND, L. & CARVER-THOMAS, D. (2016). *A Coming Crisis in Teaching? Teacher Supply, Demand, and Shortages in the U.S.* Learning Policy Institute. Washington, DC. https://learningpolicyinstitute.org/sites/default/files/productfiles/A_Coming_Crisis_in_Teaching_REPORT.pdf
- Sveriges officiella statistik (1983). *Arbetskraftsbarometern för vissa utbildningsgrupper 1983*. Information i prognosfrågor. Nr 1983:3. Stockholm; Statistiska centralbyrån.

- Sveriges officiella statistik (1975). *Arbetskraftsbarometern för vissa utbildningsgrupper hösten 1975*. Informationsprognosfrågor. Nr 1975:5.
- Statistiska centralbyrån (2015). *Läraryrket: Stor brist på lärare*. www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/utbildning-och-forskning/analyser-och-prognoser-om-utbildning-och-arbetsmarknad/analyser-om-utbildning-och-arbetsmarknad/produktrelaterat/narliggande-information/lararprognos-2017---stor-brist-pa-larare/
- UKÄ (2017). *Tidiga avhopp från högskolan Analyser av genomströmning på de tio största yrkesexamensprogrammen*. <https://www.uka.se/download/18.2b48d4bc15ec792491a331e/1507896110834/rapport-2017-10-12-tidiga-avhopp-fran-hogskolan.pdf>
- UKÄ (2019). *Första resultaten klara i omfattande kvalitetsgranskning av lärarutbildningarna*. <https://www.uka.se/om-oss/aktuellt/nyheter/2019-04-16-forsta-resultaten-klara-i-omfattande-kvalitetsgranskning-av-lararutbildningarna.html>
- UNESCO (2016). *The world needs almost 69 million new teachers to reach the 2030 education goals*. UIS fact sheet, October 2016, no. 39. <https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/fs39-the-world-needs-almost-69-million-new-teachers-to-reach-the-2030-education-goals-2016-en.pdf>

Bilaga 1 til Den allvarliga lärarbristen i Sverige

Metod

Syftet med denna artikel är att redovisa troliga orsaker till den omfattande lärarbristen i Sverige och möjligheter att lösa den på längre sikt. De två forskningsfrågorna är:

- Vilka är de möjliga orsakerna till den omfattande lärarbristen?
- Vilka är möjliga lösningar på längre sikt för att lösa lärarbristen?

Med ett teoretiskt och metodologiskt ramverk inspirerat av Bacchis (2009) kritiska policyanalys: *What's the Problem Represented to be* (WPR) har vi försökt beskriva och spegla fenomenet lärarbrist som ett fenomen i ständig rekonstruktion. I denna studie består analysenheten av olika aktörers beskrivningar och uppfattningar i de analyserade dokumenten och i webbenkäten. De representerar olika uppfattningar om bakgrund, orsaker till och möjliga lösningar av fenomenet lärarbrist.

För att uppnå syftet och besvara forskningsfrågorna har vi använt dokumentanalys för att undersöka och granska dokument (Bowen, 2009) om lärarbrist som

fenomen. Inledningsvis identifierades relevanta dokument via sökning i vetenskapliga databaser (EBSCO, ERIC, Scopus och Google Scholar) i offentlig statistik och media med sökorden *lärarbrist*, *Sverige* och *teacher shortage*, *Sweden* samt i sökning på Google1. Datamaterialet har därmed omfattat vad forskare, makthavare, fackliga organisationer, nationell statistik och media har rapporterat om lärarbrist i Sverige och har speglat aktörernas representationer som ett urval för en metaanalys av fenomenet lärarbrist. De dokument som valts ut för studien har publicerats mellan åren 2008 och 2021. Dokumenten som analyserats har omfattat populärvetenskapliga artiklar (5), vetenskapliga artiklar (7), rapporter (14), böcker (8), avhandlingar (2), policydokument (7), debattinlagor i media (7), övriga texter (2) samt statistiska underlag (4). Vissa faktauppgifter har också tagits med, exempelvis statistiska uppgifter enligt *Arbetskraftsbarometern* från 1975 och 1983. Urvalet manifesterar en spegling av aktörernas representationer som sammanställts med en medvetenhet om att ge en trovär-

---

1 Endast sökningen med orden lärarbrist + Sverige gav den 2021-06-10 35 600 träffar på (0,41 sekunder).

dig, dock ej heltäckande, beskrivning av fenomenet lärarbrist. Vidare har en webbenkät besvarats av 55 skolhuvudmän med öppna frågor om såväl orsaker till lärarbristen som möjligheter att lösa den. Enkäten sändes ut till tolv olika nätverk och besvarades av skolhuvudmän i kommuner med varierade storlek från hela Sverige. De empiriska resultaten för båda frågeställningarna har sedan analyserats med tematiska innehållsanalyser.

Med utgångspunkt i Bacchis (2009) kritiska policyanalys identifierades de teman som framkom i representationerna i dokumenten och webbenkäten induktivt (Braun & Clarke, 2012). I denna studie identifierades innehåll om lärarbrist först i dokumenten genom en öppen läsning i syfte att få ett helhetsintryck av innehållet. I ett andra steg lyftes innehåll som representerade olika teman fram. I ett tredje steg kodades olika meningsenheter i dokumenten med hjälp av de teman som konstruerades. I det fjärde och sista steget analyserades det framtagna innehållet och sorterades i teman och sedan i underkategorier. Motsvarande process användes för webbenkäten för att sedan syn-

kronisera datamaterialet. De kodade utdragen av det analyserade datamaterialet, inklusive analysen och de teman som konstruerades i dokumenten och webbenkäten, sammanställdes och dokumenterades i ett underlag (jfr Krippendorff, 2019).

Under olika faser av analysprocessen granskade och diskuterade forskargruppen de framkomna resultaten för att säkerställa tillförlitligheten vad gällde kodningen, underkategorierna och teman. Även om denna analys inte kan beskriva allt tillgängligt material gällande lärarbristen i Sverige representerar den valda arbetsprocessen en betydelsefull systematisk genomgång av viktiga dokument kring fenomenet och en spegling av aktörernas representationer som ett underlag för metaanalys. Detta arbete har kombinerats med en enkät besvarad av aktörer som har ett reellt inflytande över rekryteringen av lärare. Studiens resultat ger en bild av orsaker till och möjliga lösningar för lärarbristen i Sverige. Vår förhoppning är att resultaten även kan utgöra ett intressant underlag för komparativa studier.

Referenser

- Bacchi, C. (2009). *Analysing policy: What's the problem represented to be?* Frenchs Forest, N.S.W.: Pearson.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Braun, V. & Clarke, V. (2012). Thematic analysis. I: H. Cooper, P. M. Camic, D. L. Long, A. T. Panter, D. Rindskopf, & K. J. Sher (red.), *APA handbook of research methods in psychology, vol. 2: Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological* (s. 57–71). American Psychological Association.
- Krippendorff, K. (2019). *Content analysis: An introduction to its methodology*. SAGE Publications.